

Néprajzi gyűjtőúton szülőfalumban

Kisfiammal üldögéltem a házunk előtti kispadon 1967 őszének egyik napsütéses délutánján. Piros FIAT állt meg előttünk, s a jövővények azzal jöttek oda hozzám, hogy segítsék nekik valami régiséget keresni. Pest-ről jöttek. Rövid egy óra alatt annyi mindent összegyűjtöttem, hogy már ők is sokallták. Így kezdődött. Ők vitték a tápai régiségeket Pestre, én meg hazaballagtam fiammal, visszaültünk a kispadra.

Már hazafelé menet feltűnt nekem, milyen különös, hogy biztos helyekre, sőt meghatározott tárgyakért mentünk az általam kiszemelt házakhoz. Gyermekeim juttattak eszembe. Azok a felejthetetlen évek, amikor a padlásokon takarítottunk cimbordákkal az őszi betakarítás előtt, s aztán ott, a hófehérre meszelt padlásokon játszottunk a kézmény mellé rakott, már a használatból kikerült tárgyakkal, eszközökkel. Legtöbbször mégis magam játszadoztam néhai nagyapámék nagy magtárpadlásán. Ott aztán volt játék meg játék. Közülük akkora lakodalmaszafekak, hogy elbújhatam bármelyikben, s a sok lim-lom, némelyeknek a nevét sem tudtam akkor, hát adtam neki én. Volt ott csikóboros fakulacs, cserépbu-tellák, fából, cserépből készült vajkópulók, csengők, kolompok, csizmahúzó fakutyá, kis szék, talyiga. A facsigát usztorozni, kancsikát készíteni már az 5-6 éves gyerek is jól tudta. Úgyisintén a tü-

sőkboronához hasonló vesz-szoboronát, amit az utca-nyári porában húztunk végig-végig. Mi voltunk a csikók.

A kispadon ezek a szép emlékek sorjázta bennem, s az jutott eszembe, de jó lenne még egyszer olyan kis-gyermeknek lenni. Én azt a sok szép, régi anyagot mind elhordanám a mi házunk padlására, s ott játszának velük.

És másnap este elindultam, hogy összegyűjtem falum padlásairól. Ólok, Istál-lók mögötti zugokból a még menthető néprajzi tárgya-kat. Hogyan is indult a munka, már nem tudom. Akkor még nem láttam tisztán, hogy mit is vállaltam. Azon a napon is rendesen dolgoztam munkaidőmet a szegedi szalámigyárban, ahol az idő tájt már 16 év volt mögöttem. Forgott a spulni a kezemben, százával kötöttem a „híres szögédi” szalá-mit, de fejemben forrt a gondolat, a hogyan gyűjtsek, a hogyan csináljam. Olyan gyorsan még sohasem cse-ngettek munkavégzésre, mint akkor hétfőn. És azon a munkautamon, s megannyi következő délutánon egyre gyűlt a sok szép tárgy. Ak-kor még válogatás nélkül gyűjtöttem, csak néprajzi tárgy legyen az. Lassan tel-jesen megtelt egy helyiség, majd a szoba is raktárrá változott. Néprajzi gyűjtő-lettem. 1968-ban új házat építettem a Vártó utca 2. szám alatt, melyet csupán azért építettem kétszintesre, hogy gyűjteményem megfe-

lelő helyet kapjon. Közben elkészítettem eredeti technika-val — ágasosan, csömpö-lyegösen — egy zsellérház és egy jómódú gazdaház ma-kettjét, később a tápai régi templomét is.

Az anyag egyre szaporodott, s lassan kialakíthattam a hagyományos szobát — nagyházat —, a pitvart úgy, ahogyan élt emlékezetem-ben. Még kemencét is csi-náltam, a szájához pedig tűz-helyet raktam. Szinte emun-kálatokkal egyidőben kezdtem el a Tápai konyha című dolgozatot megírását, majd máig körülbelül 20 kisebb-nagyobb terjedelmű feldol-gozást írtam meg. 1970-től rokkantnyugdíjasként dolgo-zom a szegedi múzeumban Juhász Antal mellett, a nép-rajzi osztályon. Emellett ál-landó munkában vagyok itt-hon is. Gyűjtök és írok. Tár-gyaitam leltárkönyvbe veze-tem.

Nagyon jó időben, talán az utolsó pillanatban kezdtem el a gyűjtést. Ekkor még nem kezdődött meg a tápai parasztság fellendülése, gaz-dagságukat még rejtgették, titkolták. Régi házaikban laktak, pénzüket takaréka-tették. Láttam, éreztem, hogy néhány év és alig ma-rad régi ház, melyeknek padlása még igen sokat rejt. Ezután a tápai parasztember nem fektetheti pénzét a földbe, állatba, valamennyi új házat épít. Jól számíto-tam, és nyertem. Ma is akad gyűjtenivaló, de most már válogatnom kell. Gyűjtemé-nyem immáron falumúzeum jellegű, melynek minden da-rabja a faluból való. Az it-teni emberek dolgoz, kerges keze padt hozzájuk egykor, s ma kiállítási anyag. Egy olyan kiállítás, amelyet szí-vesen mutatok be az érdeklődőknek, látogatóimnak. Vendégkönyvem őrzi nevét, többek között a néprajztu-dós Ortutay Gyulának is ép-pen úgy, mint az írni is alig tudó, egyszerű parasztembe-rét, vagy utóbbi több neves-bel- és külföldi szakembe-rét is.

Örülök, ha gyűjteménye-met látogatóimnak bemutat-hatom, így a falu népének is, akiknek elsősorban köszö-nhetem létezését, gyarapodá-sát.

Ifj. Lele József

Mikroorganizmusok harca és az ionizálás

Újabb lépéssel vitték előbb-re magyar kutatók vizsgá-latai annak a tisztázását, mi-ért gyógyul gyorsabban az égési sérülés az ionizálás ha-tására. Megállapításukhoz kétféle mikroorganizmus, a baktérium és természetes el-lensége, a bakteriofág kü-lödmének megfigyelése és befolyásolása útján jutot-tak el.

Közben krimszerűen iz-galmas eseményeknek lehet-tek tanúi.

A bakteriofág „harcmodo-ra” az, hogy elvékonyodó testének csúcsát beleszúrja az áldozatul kiszemelt bak-tériumba, és annak tes-tébe „belepumpálja” saját dezoxiribonukleinsavját. — DNS-et —, amely a tulaj-donságok átörökítésére, ki-fejlesztésre vonatkozó paran-csokat, kódokat hordozza. Ez az idegen DNS a megtáma-dott sejt DNS-ét legyűri, át-veszi a parancsnokságot, és a sejt anyagát saját utódai kifejllesztésének szolgálatába állítja. Így a megtámadott baktérium voltaképpen a tá-madók bakteriofág csemété-nek bölcsőjévé és egyben táplálékává válik.

Beigazolódott azonban, hogy a bakteriofágoknak a bak-tériumon való megtapadásá-hoz szükségesek a felületű-kön levő pozitív vagy nega-tív töltések. De ha ionizálás hatása alá kerülnek, a fe-lület töltéviszonyai átalak-ulnak, a sejt felülete átren-deződik, anyagcsereje és en-nek folytán életképessége is megváltozik, csökken vagy meg is semmisül. Az eddi-giek szerint ezek a megállá-pítások egyértelműen vonat-koztathatók általában a bak-tériumokra. Nyilvánvalónak látszik tehát, hogy az io-nizálás ezen a módon akadá-lyozza meg az égést seb el-gennyedését, gyorsítja meg a gyógyulást és csökkenti egyúttal a beteg fájdalmát is.

Ezeknek a „mikrokozmosz-eredetű” következtetéseknek igen nagy jelentőségük lehet

a gyógyászatban, és minden más területen is, ahol szük-ség van a sterilizálásra, a csi-rátlantásra vagy legalábbis a csíraszám csökkentésére. Ily módon ugyanis az io-nizálással akár egy egész mű-tő, korterem vagy más, ste-riilen tartandó helyiség mil-liónyi baktériumát lehetne ártalmatlanná tenni. Sőt, nem is csak „lehetne”, mert néhány kísérlet máris ig-a-zolta, hogy ionizálással a műtők levegőjének csíraszá-ma mélyen a megengedett szint alatt tartható, viszont az ionizálás megszüntetése után a csíraszám 30 perc alatt megtöbbszöröződik.

BERCELI A. KÁROLY

Hullámsír

127.

— A kutya szentségit ennek a pálinkának! Ez még rosszabb a bornál is. — De aztán a konyhában görösös nevetenékje támadt. — Ni csak — motyogta félhangosan —, ez a ke-lekótya próféta engöm is mögkavart. Móg, az anyja istenit! — S gyanakodva nézett körül a konyhában, de még a tisztaszobába is bele-sett, hogy nincs-e itt máris a Szentlélek, s nem ad-e neki valami jelt, hogy most már csak-ugyan mit is csináljon. Mert jót tenne neki egy kis útbaigazítás. A végén megakadt a sze-me az asztalra vetett könyvecske címtábláján: *Új Sion hárfá* — befűzgette lassan, aztán az alatta levő sort: *Szent énekek és isteni dicsé-retetek gyűjteménye a Krisztusban hívó gyüle-kezetek számára*. Leült, és forgatni kezdte. Nagy-keservesen tanulta meg a betűket az iskolá-ban, amit hamar abba is hagyott, nehezen bol-dogult az olvasással. Aztán a belső ellenállást még mindig nehezen tudta leküzdeni, de a rá-szakadt magányosságban és elhagyatottságban most úgy érezte, hogy valaki hűséges társul

Milyen változások lesznek a nyugdírendszerben?

A munkaviszonyban álló dolgozókra és az ipari szövetkezetek tagjaira vonatkozó rendelkezések

A dolgozók társadalombiz-tosítási nyugdíjrendszerében az öregségi nyugdíjra jogosító korhatár a férfiaknál a 60., nőknél az 55. életév. Ehhez a korhatárhoz képest kord-ed-vezményt kapnak azok a dolgozók, akik hosszabb időt töltöttek el olyan — úgyne-vezett kordedvezményes — munkakörben, amely az em-beri szervezetet fokozottab-ban igénybe veszi.

Ez év december 31-ig ha-tályos rendelkezések szerint a kordedvezmény egysége-sen 5 év, és a férfiak csak akkor jogosultak erre, ha legalább 25, a nők pedig, ha legalább 20 évet dolgoztak kordedvezményre jogosító munkakörben. Kivételt ké-peznek az egy légköri nyo-másnál magasabb nyomású légtérben dolgozók, mert ezek 15 évi ilyen munka után kaphatják meg az 5 évi kordedvezményt. Ha a dolgozó rövidebb időt (pl. férfi 24 évet) töltött el kor-edvezményes munkakörben, a jelenlegi szabályok szerint kordedvezményt nem ka-pthat. Az új szabályok sze-rint már tíz év után is jár kordedvezmény.

Az 1973. január 1. napjá-tól érvényes rendelkezések szerint 2 évi kordedvezményt kap az a férfi, aki legalább 10 évig, illetőleg az a nő, aki legalább 8 évig kord-edvezményes munkakörben dolgozott. A kordedvezmé-nyes munkakörben eltöltött minden további 5 évi, nőknél 4 évi munkavégzés 1-1 évi kordedvezményre ad jo-got. Így például az a férfi-dolgozó, aki melegüzemi hengerész munkakörben 20 évet töltött el, 4 évi kor-edvezményt kap. Ez a dolgo-zó tehát 56 éves korában kérheti az öregségi nyugdíj megállapítását: 30 évi ilyen munkavégzés után a kord-edvezmény 6 év, az öregségi nyugdíj tehát ebben az eset-ben 54 éves kortól jár. Né-zünk egy másik példát is: a nődolgozó 51 éves, és 20 éve dolgozik a textiliparban. E 20 év alatt 12 évig szövő-nő volt. Ennek alapján 3 évi kordedvezmény illeti meg, vagyis 52 éves korában, te-hát 1973-ban, nyugdíjba me-het, függetlenül attól, hogy mikor dolgozott szövő mun-kakörben.

Megfelelően módosultak az egy légköri nyomásnál na-gyobb nyomású légtérben foglalkoztatott dolgozók kor-edvezményének a szabályai is. Itt 6 évi munkavégzés 2

évi, minden további 3 év pedig 1-1 évi kordedvezményt biztosít a dolgozónak. A jelenleg kordedvezményre jogosító munkakö-röket több mint 20 éve ké-szített jegyzék tartalmazza. A 20 év alatt a népgazda-ság szerkezetében számos változás történt. Az egyes munkakörökben a technoló-giai eljárások is lényegesen megváltoztak, és új ipar-ágak keletkeztek. A jelenle-gi jegyzék alapján ezenki-vül, mivel az egyes munka-szabályokba is felvették. Így a fegyveres erőknél, illető-leg fegyveres testületeknél s hivatásos szolgálatban tény-legesen eltöltött, vagy abba beszámított időt, ha a nyug-díjat a dolgozók társadalom-biztosítási nyugdíjáról szóló szabályok szerint állapít-ják meg, kordedvezményes időként kell figyelembe venni, ha a hivatásos szol-gálat nem jogvesztéssel (le-mondással) 1954. szeptember 30-a után szűnt meg. A fegy-veres erők és fegyveres tes-tületek továbbszolgálató ál-lományában, valamint had-kötelezettség alapján katonai szolgálatban töltött, vagy ezzel azonosnak tekinthető idő beszámítására vonatkozó szabályok változatlanok ma-radnak, tehát ezt az időt ab-ban az esetben lehet a kor-edvezmény szempontjából számításba venni, ha az igénylő e szolgálatát meg-előzően és követően 30-30 napon belül a jegyzékben felsorolt munkakörben dol-gozott.

(Folytatjuk.)

Óriási meteor-kráter

A szovjet geológusok Szi-bériában, az északi sarkkör-től északra, a Popigaj, a Ka-tanga mellékfolyója közepső folyásánál találtak rá a leg-nagyobb meteorkráterre. Teknő alakú völgy ez, amely-nek átmérője 80 kilométer és mélysége majdnem 500 mé-ter. A geológusok szerint ez egy több millió évvel ezelőtt bekövetkezett meteorbecsa-pódás következménye. Eddig a Nördlinger Ries számított a Föld legnagyobb meteor-kráterének 20 kilométeres átmérőjével és 200 méteres mélységével.

mert Tari András ritkán mozdul ki a juhástál-lóból. — Baj van a bürgékkal?

— Most még nincs, Sándor, de lösz — vette ki a szájából a pipát az öreg, s rosszallólag csóválta a fejét.

— Hogyhogy lösz, András bácsi — hebeggett amaz, aki a szent szférából nehezen tudott alá-szállni a földi valóságba.

— Úgy, Sándor, hogy a Tisza lösz itt egy-két hét múlva, a jóság mög elpusztul. De lehet, hogy minik is — jelentette ki a juhász szárazon a szakértelem tökéletes biztonságával. Ráncos, lebernyes szemé is baljós pillantásokat vetett a gazdára.

— Úgy érte, hogy gyün a víz? — száradt ki a torka hirtelen Sándornak. Azt már ő is tud-ta, hogy ez mit jelent.

— Gy.

— S mit tgyünk?

— Föl kéne hajtani a falkát anyádhqz, Csön-gölére, míg nem késő, vagy át a Tiszán, a vá-sárhelyi pusztára, oda talán nem mögy a víz. De ne sokat spekulálj, mert nincs sok idő rá. No, én mögyök is vissza. Csak ezt akartam mögmondani, mög azt is, hogy kár volt el-kergetni a bérösöket, mert így nehezebb lösz a dolgunk.

Ezzel kifordult a konyhából, is indult át az udvaron, fölfelé a juhástállóhoz. Az őt is meglepte, hogy gazdája szokatlanul csöndes volt, még csak nem is káromkodott.

(Folytatjuk.)